

Birleşik Krallık – Ruanda Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın Birleşik Krallık'ın Göç Politikaları Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Ayçe Sepli¹ 

Birleşik Krallık – Ruanda Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın Birleşik Krallık'ın Göç Politikaları Çerçevesinde Değerlendirilmesi	An Assessment of the Memorandum of Understanding between the United Kingdom and Rwanda for the Provision of An Asylum Partnership Arrangement in the Context of the United Kingdom's Immigration Policies
Öz Bu çalışmada, Birleşik Krallık ile Ruanda arasında imzalanan ve göçle küresel anlamda mücadelede öncü bir adım olarak sunulan Sığınma Ortaklığı Mutabakatı, mülteci ve sığınmacılara ilişkin yasal düzenlemeler bağlamında ele alınarak, Birleşik Krallık'ın göçe yönelik politikaları çerçevesinde Birleşik Krallık perspektifinden incelenmektedir. Çalışma, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın Birleşik Krallık'ın göç politikaları çerçevesindeki yerini ve Birleşik Krallık'ın uluslararası hukuktan doğan yasal yükümlülüklerine uygun olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın bulgularına göre, Birleşik Krallık'ın Sığınma Ortaklığı Mutabakatı kapsamında Ruanda'ya sığınmacı transferi yapması yasal, insani ve etik boyutlarıyla problemli olmakla birlikte, Birleşik Krallık açısından göçün kontrol edilmesi yönündeki uzun vadeli hedefe hizmet etmektedir.	Abstract In this study, the Memorandum of Understanding between the United Kingdom (UK) and Rwanda for the provision of an asylum partnership arrangement is examined both in the context of the legal regulations on refugees and asylum seekers and the UK's immigration policies. This study aims to reveal the significance of the asylum partnership regarding the UK's immigration policies and its compliance with the UK's international legal obligations. According to the findings, while the UK's intention to transfer asylum seekers to Rwanda is problematic in terms of legal, humanitarian, and ethical dimensions, it serves the UK's long-term goal of controlling migration.
Anahtar Kelimeler: Birleşik Krallık, Ruanda, Göç, Sığınma, Ortaklık Mutabakatı	Keywords: The United Kingdom, Rwanda, Immigration, Asylum, Memorandum of Understanding
JEL Kodları: K37, F50, N44	JEL Codes: K37, F50, N44

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı	Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.
Yazarların Makaleye Olan Katkıları	Çalışmanın tamamı tek yazar tarafından oluşturulmuştur.
Çıkar Beyanı	Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

¹ Arş. Gör. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler, aycesepli@ktu.edu.tr

1. Giriş

Göç, “daha iyi şartlar” altında yaşamak isteyen insanların yer değiştirme hareketi olarak insanlık tarihine etki eden bir olgu niteliğindedir (Başkan ve Kula, 2022). Öyle ki göç, yalnızca göç eden kişiye etki etmekten ziyade, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, demografik vb. gibi boyutları olması bağlamında, göç veren ve göç alan ülkeler ile bu ülkelerde yaşayan diğer kişiler açısından da çok boyutlu etkileri olan bir olgudur (bkz. Şemşit, 2018, 270-277). İçinde bulunduğumuz çağ “göç çağı” olarak düşünülürse, bu çağda göçün küreselleştiğini, arttığını, hızlandığını, çeşitlendiğini, feminize² hale geldiğini ve politikleştiğini söylemek mümkündür (De Haas vd., 2020:9-11). Dolayısıyla, küreselleşen ve giderek daha fazla birbirine bağlı olan bir dünyada, artan oranda, hızda ve çeşitlilikte yaşanan göç, farklı boyutlarda doğurduğu etkiler bakımından uluslararası toplum ve ulus devletler açısından önem taşımakta ve göçün yönetilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) yayımladığı 2022 Küresel Trendler Raporu’na göre, 2021 yılında dünya genelinde 89,32 milyon kişi yerinden edilmiş durumdadır. Bu kişilerin 4,63 milyonunu sığınmacılar (*asylum seeker*) oluşturmaktadır. 2022 yılının sonunda ise, dünya genelinde yerinden edilmiş kişi sayısı 108,4 milyon iken; sığınmacıların sayısı 5,4 milyon kişiye ulaşmıştır (UNHCR, 2023a). Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı’na (Birleşik Krallık) 2022 yılı sonu itibarıyla sığınma talebinde bulunan kişi sayısı ise, 76,134 kişi olarak ölçülmüştür (GOV.UK, 2023). Uluslararası arenada bir ulus devletin sınırlarının ve bu sınırlardan kimi kabul edip etmeyeceğinin egemenlik başta olmak üzere siyaset, güvenlik, ekonomi, kültür, demografik yapı vb. gibi pek çok alanla yakından ilişkili olduğu hususu ve göçe ilişkin bu sayılar göz önünde bulundurulduğunda, göçün, küresel anlamda olduğu gibi, Birleşik Krallık siyasetinde de önem taşıyan bir mesele olması ve dolayısıyla Birleşik Krallık’ın göçün yönetilme ihtiyacı doğrultusunda adımlar atması şartıdır.

Nitekim bu ihtiyaç doğrultusunda, Birleşik Krallık ve Ruanda Cumhuriyeti (Ruanda) arasında 13 Nisan 2022 tarihinde, Ruanda’nın başkenti Kigali’de, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı imzalanmış³ ve aynı gün yürürlüğe girmiştir (GOV.UK, 2022a; Gower vd., 2022: 9). Sığınma Ortaklığı Mutabakatı, Birleşik Krallık ve Ruanda arasında imzalanan Göç ve Ekonomik Kalkınma Ortaklığı’nın bir parçası niteliğindedir (bkz. Gower vd., 2022: 4). Sığınma Ortaklığı Mutabakatı’nın temel amacı, Birleşik Krallık ve Ruanda’nın mültecilerin (*refugee*) ve göçmenlerin (*migrant*) korunmasına yönelik olarak benimsedikleri uluslararası taahhütleri güçlendirmesi olarak belirtilmiştir. Bu çerçevede, söz konusu mutabakat, Birleşik Krallık’a yasa dışı, tehlikeli ya da uygunsuz yöntemlerle gelen kişilerin iltica/sığınma (*asylum*)⁴ süreçlerinin yürütülmesi için Ruanda’ya gönderilmeleri konusunda düzenlemeler içermektedir (GOV.UK, 2022a). Bununla birlikte, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı’nın gerek ulusal ve gerekse uluslararası

² Göçün feminize hale gelmesi ya da feminizasyonu, ulusal literatürde göçün kadınlaşması olarak da yer almakta ve özellikle gelişmiş ülkelere iş aramak amacıyla göç eden kadınların sayısındaki yükselişi ifade etmek için kullanılmaktadır (bkz. ElGE, t.y.; Haas vd., 2020: 10; United Nations Instraw, 2007; Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa, 2009: 13-14).

³ Mutabakatın tam adı, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı Hükümeti ile Ruanda Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sığınma Ortaklığı Oluşturulmasına İlişkin Mutabakat’tır [*Memorandum of Understanding between the government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Rwanda for the provision of an asylum partnership arrangement*]. Sığınma Ortaklığı Mutabakatı’nı Birleşik Krallık hükümeti adına İçişleri Bakanı Priti Patel, Ruanda hükümeti adına ise Dışişleri Bakanı Vincent Biruta imzalamıştır.

⁴ İltica ve sığınma kavramları çalışmanın devamında dönüşümlü olarak kullanılmıştır.

kamuoyunda eleştirilerin odağına taşınması ve mutabakatın yasallığına ilişkin tartışmaların devam etmesi nedeniyle henüz Ruanda'ya herhangi bir sığınmacı transferi gerçekleşmiş değildir.

Buradan hareketle, bu çalışma, Birleşik Krallık ile Ruanda arasında imzalanan ve Birleşik Krallık siyasetindeki en önemli gündem maddelerinden biri olagelen göç konusunda taahhütler içeren Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı ele almaktadır. Akademik literatürde Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'na ilişkin çalışmaların azlığı (bkz. Sen vd., 2022; Uygun, 2022) ve var olan çalışmaların ise söz konusu mutabakatı farklı perspektiflerden ele alması⁵, bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Çalışmada, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı, mülteci ve sığınmacılara ilişkin yasal düzenlemeler çerçevesinde değerlendirilecek ve Birleşik Krallık'ın göçe yönelik politikaları bağlamında Birleşik Krallık perspektifinden incelenecektir. Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın Birleşik Krallık göç politikaları bağlamındaki yerinin ve öneminin ne olduğu ile söz konusu mutabakatın Birleşik Krallık'ın yasal ve uluslararası yükümlülükleriyle çelişip çelişmediği bu çalışmanın temel araştırma sorularıdır. Çalışmanın temel argümanı, Birleşik Krallık'ın göçün kontrol edilmesi yönündeki uzun vadeli hedefi çerçevesinde, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek Ruanda ile Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı imzaladığı yönündedir. Çalışma sonucunda, Birleşik Krallık'ın göçe yönelik politikaları üzerine ulusal literatüre katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Çalışmanın giriş bölümü dahil toplam yedi bölümü bulunmaktadır. İkinci bölümde, kavramsal çerçeve çizilerek, göç olgusu ve göçün bu çalışma kapsamında değinilecek olan kategorileri hukuksal bağlamda açıklanacaktır. Üçüncü bölümde, Birleşik Krallık siyasetinde göçün tarihsel süreçteki yeri ve göçle mücadele amacı doğrultusunda benimsenen politikalar araştırılacaktır. Dördüncü bölümde, Birleşik Krallık ile Ruanda arasında imzalanan Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın detayları ve hukuki niteliği incelenecektir. Çalışmanın takip eden bölümlerinde ise, söz konusu mutabakatın Birleşik Krallık açısından önemi ortaya koyulmaya çalışılacak ve bu kapsamda Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'na ilişkin olarak imzacı tarafların görüşleri ile söz konusu mutabakatın uygulanmasına ilişkin eleştiriler ve engellere odaklanılacaktır. Sonuç bölümünde ise çalışmanın bulguları değerlendirilecektir.

2. Kavramsal Çerçeve: Göç Olgusu, Tanım ve Kategorizasyon

Göçün siyaset, güvenlik, ekonomi, kültür, demografik yapı vb. gibi pek çok alan üzerinde etki doğurması nedeniyle, belirli sınırlara sahip modern ulus devletler için göçün yönetimi gerekli hale gelmektedir. Çok boyutlu karmaşık bir olgu olması bağlamında, göçün iyi yönetilebilmesi için, öncelikle, iyi anlaşılması gerekmektedir. Göçün iyi anlaşılması için temel araç ise, geliştirilen göç kategorileridir (De Haas vd., 2020:21). İkilikler temelinde geliştirilen göç kategorileri, siyasi, ideolojik ya da söylemsel gerekçeler dolayısıyla çeşitlilik göstermektedir. Aralarında keskin çizgilerle ayırım yapmanın oldukça zor olduğu bu kategoriler göçü, göçün gerçekleştiği yönetim birimleri; göçmenlerin statüsü ve motivasyonları; göçün ardındaki dinamikler ve nedenler; göçün süresi ve göçün yasallığı gibi faktörler çerçevesinde sınıflandırmaktadır.

Göçmen merkezli bir bakış açısıyla (Şemşit, 2018: 278), göçün ardındaki dinamikler ve göçün nedenleri doğrultusunda yapılan bir sınıflandırma, zorunlu ve gönüllü göç ayrımına dayanır. Bu noktada, zorunlu ve gönüllü göç ayrımının devletlerin göçmenleri sınıflandırma ve

⁵ Örneğin bkz. Sen vd., 2022 Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı başta sağlık olmak üzere etik ve hukuk çerçevesinde ele almaktadır.

kimin mülteci korumasını hak ettiğine karar verme konusundaki çıkarlarıyla da yakından ilgili olduğunu belirtmek gerekir (De Haas vd., 2020: 33). Uluslararası Göç Örgütü'ne göre, zorunlu göç, dinamikleri farklılaşmakla beraber, zorlama, şiddet ve baskı içerir. Bu bağlamda, zorunlu göç kavramı, tartışmalı olmakla birlikte⁶ mülteci hareketliliğini ifade etmek için de kullanılabilir (Sironi vd., 2019: 77). Yasal bir göç kategorisi olan mülteci göçünün zorunlu göç olarak nitelendirilme nedeni, mültecilerin buldukları topraklarda kalmaya devam etme gibi bir seçenekleri olmamasıyla ilişkilidir (bkz. De Haas vd., 2020:31-33).

Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki girişimler İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte hız kazanmış ve uluslararası toplum mültecilere adil muamele yapabilmek ve onların temel insan haklarını koruyabilmek adına uluslararası iş birliğini öngören bir dizi kılavuz ilke, yasa ve sözleşme geliştirmiştir (bkz. UNHCR, 2011). İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin kişilere buldukları ülkelerdeki zulümden kaçarak iltica etme ya da sığınma talebinde bulunma hakkını tanıyan 14. Maddesine dayanarak geliştirilen Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1951 Sözleşmesi) ve ona bağlı 1967 Protokolü⁷ de bu çerçevede imzalanmıştır (Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 2010: 2). 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü'ne göre, BMMYK mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmeleri denetlemekle görevlidir (Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 2010: 13). 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü mülteci kavramını tanımlamanın yanı sıra, mültecilerin ne tür yasal koruma, hak ve yardımlardan yararlanabileceğine dair küresel anlamda yasal bir çerçeve sunmaktadır (bkz. UNHCR, 2011). 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü mülteciler konusunda uluslararası bir rejim oluşturması ve bağlayıcı nitelik taşıması bağlamında büyük önem taşımaktadır.

1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü'ne göre mülteci "ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi; ya da tabiiyeti bulunmayan ve önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkeye dönmek istemeyen kişi" olarak tanımlanmaktadır (Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 2010, Article 1A(2): 14). 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü'nün mülteci kavramını tanımlayan 1A(2) maddesi, zulümden korunmak için uluslararası sınırları aşarak sığınma talebinde bulunmanın ayırım gözetmeksizin her insanın temel hakkı niteliğinde olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu bağlamda mültecilik, belirli yasal haklar içermesi bakımından, en önemli göçmen kategorilerinden biridir. Bu noktada, mülteci kavramının sıklıkla karıştırıldığı ya da hatalı bir kullanım olmakla birlikte zaman zaman yerine de kullanıldığı bir diğer göçmen kategorisi olan sığınmacı kavramına da değinmek gerekir. Ancak, sığınmacı kavramına geçmeden önce, göç kategorilerinden biri olan iltica kavramının açıklanması konunun daha iyi anlaşılması adına faydalı olacaktır.

Bağlayıcı bir uluslararası hukuk ilkesi olarak iltica, devletlerin koruma arayışında olan kişilere yönelik istemeleri durumunda sağlayacakları korumayı ifade etmektedir. Bu bakımdan,

⁶ BMMYK, mültecilerden zorunlu göçmenler olarak bahsedilmesi durumunda, uluslararası toplumun mültecilere yönelik yasal yükümlülüklerinden uzaklaşabileceği gerekçesiyle mülteciler için zorunlu göçmen ifadesini kullanmaktan kaçınmaktadır (bkz. UNHCR, 2016).

⁷ 1951 Sözleşmesi BM bünyesinde 28 Temmuz 1951'de Cenevre'de imzaya açılmış ve 22 Nisan 1954'te yürürlüğe girmiştir. 1951 Sözleşmesi daha sonra 1967 Protokolü ile iyileştirilmiştir. 1967 Protokolü ile mülteci tanımı değişen şartlara uygun bir şekilde güncellenmiştir (bkz. Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 2010).

iltica devlet egemenliğinin bir göstergesi niteliğindedir (Gil-Bazo, 2015:7). Mülteci hukuku zaman içerisinde mültecilerin ihtiyaçları çerçevesinde gelişim göstermiştir; ancak, iltica uluslararası antlaşmalarda yer almamıştır ve bu nedenle devletlerin iltica eden kişilere sağlayacağı korumanın neleri kapsadığı konusunda uluslararası düzeyde kabul edilmiş bir tanım bulunmamaktadır (Gil-Bazo, 2015:9). Bu nedenle, 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü'ne taraf olan ülkeler, böyle bir zorunlulukları bulunmamasına rağmen, iltica hakkının tanınması noktasında mülteci tanımını benimsemektedirler (Weis, 1982: 38). Diğer taraftan, uluslararası mülteci rejiminin temelini oluşturan 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü'nün iltica hakkını düzenlememesi dolayısıyla, iltica hakkının tanınması aşamasında devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri ve uygulamada farklılıklar oluştuğu durumlar da görülebilmektedir (Güler, 2016: 51-53).

Siğınmacı kavramı ise, genel anlamda, bulunduğu ülkeden zulüm korkusu nedeniyle ayrılan ve başka bir ülkeye iltica ederek uluslararası koruma arayışında olan kişiyi ifade etmek için kullanılır. Siğınmacı kavramı bazı durumlarda mülteci statüsü ya da tamamlayıcı bir uluslararası koruma statüsü için başvuruda bulunmuş ve bu konuda verilecek kararı bekleyen bir kişiyi ifade etmek için yasal bir terim olarak kullanılırken; bazı durumlarda ise, henüz başvuruda bulunmamış; ancak başvuruda bulunma niyetinde olan ya da uluslararası korumaya ihtiyaç duyan bir kişiyi ifade etmek için de kullanılabilir (UNHCR, t.y.). Bu bakımdan, medyada ya da siyasi söylemlerde sıklıkla rastlanıldığı üzere “yasa dışı siğınmacı” gibi bir kavramın varlığından yasal olarak söz etmek mümkün değildir (De Haas vd., 2020: 31-32). Öyle ki siğınma hakkı evrensel bir insan hakkı niteliğindedir (UNHCR, 2016).

Göçün bir diğer kategorisi olarak yasa dışı göç⁸, bir göçmenin bir devletin ülkesine yasa dışı yollarla girişini ya da o ülkede yasa dışı olarak kalma durumu ifade etmek için kullanılır (bkz. Sironi vd., 2019: 102; UNHCR, t.y.). Devletlerin göç konusunda sıkı politikalar benimsemesi nedeniyle, bazı durumlarda siğınmacılar ve mülteciler de yasa dışı yolları kullanmak ve hatta insan kaçakçılarından yardım almak durumunda kalabilmektedirler. Bununla birlikte, 1951 Sözleşmesi'nin 31. maddesi uyarınca, taraf devletler mültecilere kendi ülkelerine yasa dışı girişleri ya da ülkelerinde yasa dışı bir şekilde kalmaları nedeniyle ceza uygulayamazlar (Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 2010, Article 31(1): 29). Bu bağlamda, koruma talebiyle varış ülkesine gelen kişi ya da kişiler, yasa dışı yolları ya da kanalları kullanarak gelmiş olsalar dahi, siğınma başvuruları sonuçlanana kadar yasa dışı siğınmacı olarak adlandırılmaz ve bu nedenle cezalandırılmazlar.

Siğınma talebinin değerlendirilmesi ve mülteci statüsünün belirlenme süreci, genel olarak, varış ülkesinin hükümeti tarafından yürütülür; ancak bazı durumlarda, BMMYK ya da Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (BMYBA) tarafından da yürütülebilmektedir (De Haas vd., 2020: 31). Mülteci statüsünün belirlenmesine yönelik süreç sonunda, her siğınmacı mülteci olarak kabul edilmeyecektir; ancak her mültecinin başlangıçta bir siğınmacı olduğu unutulmamalıdır (bkz. UNHCR, t.y.). Nitekim bu nedenle, bir siğınmacı, siğınma talebi adil bir şekilde değerlendirilene kadar kaynak ülkesine geri gönderilemez (UNHCR, t.y.).

Geri göndermeme ilkesi⁹ 1951 Sözleşmesi'nin 33. maddesi ile düzenlenmiştir. Buna göre, hiçbir taraf devlet bir mülteciyi ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya

⁸ Tartışmalı ve muğlak bir kavram olan yasa dışı göç kavramı yerine “düzensiz” göç kavramı da kullanılabilir.

⁹ Varış ülkesinin güvenliğine tehlike olarak kabul edilmesi için makul nedenler bulunan bir mülteci geri göndermeme ilkesinin istisnasını oluşturmaktadır.

da siyasi görüşleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğünün tehdit altında olacağı bir ülkeye her ne şekilde olursa olsun geri gönderemeyecek ya da iade edemeyecektir (bkz. Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 2010, Article 33). Bu noktada, geri göndermeme ilkesinin uluslararası hukukta teamül (yapılageliş) kuralı¹⁰ olarak kabul edildiğini ve bu nedenle, 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü'ne taraf olup olmadığına bakılmaksızın devletler üzerinde bağlayıcı etki doğurduğunu belirtmek gerekir (UNHCR, 2011:5). Diğer taraftan, 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü'nde iltica hakkına yer verilmemesine rağmen geri göndermeme ilkesinin yazılı hale getirilmesi önemli bir kazanım niteliğindedir. Zira geri göndermeme ilkesi mülteci hukukunun "temel taşı" olarak nitelendirilmektedir (bkz. UNHCR, 2011; Weis, 1982: 3). Geri göndermeme ilkesi, uluslararası insan hakları, uluslararası mülteci hukuku, insancıl hukuk ve teamül hukuku uyarınca temel bir koruma oluşturmaktadır. Bu ilke, göçmenlik durumuna bakılmaksızın her zaman ve tüm göçmenler için geçerlidir (bkz. United Nations Network on Migration, 2018). Dolayısıyla, devletlerin koruma sorumluluğunu kabul ettiklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan, geri göndermeme ilkesinin sığınmacıları da tehdit yaşayabilecekleri ülkelere geri gönderilmekten koruduğunu söylemek mümkündür. Kişilerin geri gönderilmesi durumu ancak sığınma talebinin olumsuz sonuçlandığı durumlarda (De Haas vd., 2020: 32) ya da daha önce belirtilen istisna durumunda gerçekleşebilecektir.

Uluslararası insancıl hukuk ve mülteci hukuku, devletlerin halihazırda ülkelerine varmış olan sığınmacıların haklarını ne ölçüde reddedebilecekleri konusunda net sınırlar getirdiği için, sığınmacıların gelişinin ilk etapta engellenmesi noktasında devletlerde iki temel eğilim görülmektedir. Bu eğilimlerden ilki sınır kontrollerini arttırmak, ikincisi ise göç kontrollerini dışsallaştırılarak üçüncü devletlere transfer etmek olarak özetlenebilir (De Haas vd., 2020: 244). Göçün dışsallaştırması söz konusu olduğunda, devletlerin, ki bu devletler genellikle gelişmiş olanlardır, tehdit olarak konumlandıkları göç karşısında uygulamaya koydukları olağanüstü önlemleri de içerebilen politikalar anlaşılmaktadır (bkz. Uygun, 2022: 140-142).

Sığınmacılara koruma sağlanması ve taleplerinin değerlendirilmesi noktasında birincil sorumluluk sınırlarına varılan ve sığınma talebinde bulunulan devlete ait olmakla birlikte, BMMYK ve BMYBA'nın iltica süreçlerini yürüttüğü durumlar haricinde, sığınma taleplerinin değerlendirilmesine ilişkin ikili ya da çok taraflı transfer düzenlemeleri de yapılabilmektedir. Ancak, BMMYK rehber ilkelerine göre, söz konusu transfer düzenlemeleri, 1951 Sözleşmesi'ne taraf bir devletin kendisini iltica sorumluluklarından kısmen ya da tamamen kurtarma girişimini temsil etmesi durumunda hukuka uygun olmayacaktır (UNHCR, 2013). Birleşik Krallık ve Ruanda arasında imzalanan Sığınma Ortaklığı Mutabakatı da gerek Birleşik Krallık gerekse Ruanda tarafından küresel göç ve sığınma sorunlarıyla mücadelede öncü bir yaklaşım geliştirdiği iddiasıyla kamuoyuna pozitif olarak sunulmasına rağmen, bazı kesimler tarafından Birleşik Krallık'ın iltica sorumluluklarını üçüncü bir devlete devretme girişimi olması bağlamında göçün dışsallaştırması ve Birleşik Krallık'ın uluslararası hukuktan doğan yetki ve sorumluluklarını tümüyle transfer etmesi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, başta yasal boyutu olmak üzere, insani, etik vb. gibi boyutlarıyla da eleştiri toplamıştır ve toplamaya da devam etmektedir.

¹⁰ Teamül kuralları uluslararası hukukun bağlayıcı kaynaklarından biri durumundadır (bkz. Acer ve Kaya, 2014:49-58).

3. Birleşik Krallık Siyasetinde Göçün Yeri ve Göçle Mücadele

Tarihsel süreç içerisinde, göç ve göçle mücadelenin Birleşik Krallık hükümetlerinin daima gündeminde olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar küreselleşmenin kazananları ve kaybedenleri olarak nitelendirilen grupların göçe yönelik tutumları farklılaşsa da (bkz. Teney vd., 2014: 589), göç, zaman içerisinde, Birleşik Krallık halkı nezdinde de karşı karşıya kalınan en önemli sorunlardan biri haline almış ve gündeme taşınmıştır (bkz. Eurobarometer, t.y.). Bu noktada, Birleşik Krallık'ta göç konusundaki endişelerin 21. yüzyılın başlangıcından hemen önce, göç düzeyindeki artışla paralel bir şekilde artmaya başladığını belirtmek gerekir (Evans ve Mellon, 2015). Birleşik Krallık'ta göçe yönelik endişe artışında, özellikle, 2010'lu yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin, Avrupa Birliği'nin (AB) karşı karşıya kaldığı sığınmacı krizi ile yaşanan büyük göç akışının ve Avrupa'da sıkça karşılaşılan terörist eylemlerin yarattığı güvensizlik ortamının etkisi büyüktür (Vasilopoulou, 2016:222).

AB, 2010'lu yıllarda, ekonomi, göç, güvenlik vb. gibi çeşitli alanlarda ortaya çıkan krizlerle mücadele ederken, göç krizinin Birleşik Krallık'taki yansıması, AB üyesi devletler genelinde olduğu gibi, göç ve AB karşıtı özellikler taşıyan ve popülist bir çizgide politikalar izleyen bir parti olarak Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'ne (*United Kingdom Independence Party-UKIP*) verilen destekteki yükselme eğilimi olmuştur (bkz. Evans ve Mellon, 2019: 83-84). Bu eğilim, Muhafazakâr Parti ve Liberal Demokrat Parti koalisyon hükümetinin 2010 yılında göreve gelir gelmez "kontrollü göç" söylemini benimsemesini ve Birleşik Krallık'a AB dışındaki ülkelerden gelen net göçü on binlere indirme hedefi koymasını beraberinde getirmiştir (bkz. UK Parliament, 2010). Ancak, 2010 yılı sonrasında Birleşik Krallık'ta AB dışı ülkelerden net göç azalırken, net AB göçünün artması (bkz. Ulusal İstatistik Ofisi, 2020), hükümetin koyduğu göçü on binlere indirme hedefine ulaşmada başarısız olmasına neden olmuştur. Buna rağmen, göçün azaltılması hedefi, UKIP'in izlediği göç karşıtı politikaların da etkisiyle Muhafazakâr Parti'nin siyasi gündemindeki yerini daima korumuştur. Bu bağlamda, 2015 genel seçimleri sonrasında tek başına iktidar olan Muhafazakâr Parti, Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik koşullarını yeniden müzakere ettiği sırada göç konusunu da müzakere masasına getirmiştir (Bkz. Cameron, 2015). En nihayetinde, 23 Haziran 2016 tarihinde Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinin devam edip etmemesi konusunda düzenlenen ve Birleşik Krallık siyaseti açısından dönüm noktası niteliğinde olan AB referandumu için yürütülen kampanya sırasında da göç AB üyeliğinden ayrılma (*Brexit*) yanlısı grupların temel gündem maddelerinden biri olmuştur.

Göçün, referandum kampanyası sırasında, genel olarak, AB vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkı çerçevesinde ele alındığını söylemek mümkündür. AB referandumuna giden süreçte göç, AB'ye ve AB politikalarına yöneltilen eleştirilerin çıkış kaynaklarından biri haline gelirken, göç karşıtı söylemler Brexit için yürütülen kampanyanın dayanak noktalarından biri olmuş ve halkın %51,9 oy oranıyla (bkz. The Electoral Commission, 2016) AB üyeliğini sonlandırma kararı almasına etki etmiştir. Nitekim, Brexit yönünde verilen oyların dinamiklerini anlamak üzerine yapılan araştırmalar da göçün Brexit kararı alınmasında da etkili olan en önemli faktörlerden biri olduğunu göstermektedir (bkz. Swales, 2016).

Göç konusunun, AB referandumu sonrasında da Birleşik Krallık siyaset sahnesindeki yerini koruduğunu söylemek mümkündür. Birleşik Krallık, Brexit kararı alınmasının ardından, ilk olarak, 31 Ocak 2020 tarihinde AB üyeliğini sonlandırarak referandum kampanya sürecinde sıklıkla gündeme getirilen (bkz. Vote Leave, 2016a; 2016b; 2016c) Avustralya tipi puan tabanlı göç sistemini kendi sistemine uyarlamış ve 1 Ocak 2021 itibarıyla uygulamaya koymuştur (bkz. GOV.UK, 2021a). 24 Mart 2021 tarihinde ise, hükümetin güçlü ancak adil bir iltica ve göç

sistemi oluşturma niyetini ortaya koyan “Göç İçin Yeni Plan Bildirisi”ni yayımlamış (bkz. GOV.UK, 2021a) ve bu kapsamda, 13 Nisan 2022 tarihinde, yasa dışı göçle mücadele hedefi bağlamında Ruanda ile Sığınma Ortaklığı Mutabakatı’nı imzalamıştır. 28 Nisan 2022 tarihinde ise, vatandaşlık ve göçmenlik konusunda yeni düzenlemeler getiren Vatandaşlık ve Sınırlar Yasası’nı¹¹ uygulamaya koymuştur (bkz. GOV.UK, 2022g). 31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla Birleşik Krallık ile AB arasındaki geçiş sürecinin tamamlanması ve serbest dolaşımın sona ermesini takiben, Birleşik Krallık’ın ulusal çıkarlarını gözetken ve ihtiyaçlarına dayalı göçmen kabul edebilmesini mümkün kılan puan tabanlı göç sistemini geliştirmesi bağlamda, yasal göçü kontrol etme imkânı elde ettiğini söylemek mümkündür.

Diğer taraftan, Birleşik Krallık’a gerçekleşen yasa dışı göçün kontrolü henüz sağlanabilmiş değildir. Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan veriler de bunu doğrular niteliktedir. Örneğin, İçişleri Bakanlığı’nın verilerine göre, 2021 yılında yasa dışı yollara başvurarak Manş Denizi’ni küçük teknelerle geçerek Birleşik Krallık’a gelenlerin sayısı 28,526 kişiyle rekor düzeye ulaşmıştır. Öyle ki, bu sayı 2020 yılı için 8,466 kişi olarak ölçülmüştür (GOV.UK, 2023). Dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Boris Johnson, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı’na ilişkin verdiği demeç sırasında, 13 Nisan 2022 tarihi itibarıyla yaklaşık 600 kişinin Manş denizini geçtiğini, bu sayının haftalar içinde 1,000’leri bulabileceğini ifade etmiştir (GOV.UK, 2022e). Nitekim Birleşik Krallık’a Manş denizi üzerinden küçük teknelerle gelenlerin sayısı 2022 sonu itibarıyla 44,666 kişiye ulaşarak bir önceki yıla oranla yaklaşık %60 artış göstermiştir. Ayrıca, küçük teknelerle gelen kişilerin yaklaşık %90’ı (40,302 kişi) ya sığınma talebinde bulunmuş ya da sığınma talebinde bulunan birinin bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak kaydedilmiştir (GOV.UK, 2023). Bu veriler ışığında, Birleşik Krallık’a 2022 yılı içerisinde Manş Denizi üzerinden küçük teknelerle gelen kişilerin sayısındaki artış ve bu kişilerden yaklaşık %90’ının sığınma talebinde bulunarak iltica prosedürüne tabi olması yadsınamayacak bir gerçek olarak ortadadır. Bu bakımdan, Birleşik Krallık ile Ruanda arasında imzalanan ve yasa dışı göçle mücadele hedefi doğrultusunda düzenlemeler getirdiği argümanıya kamuoyuna sunulan Sığınma Ortaklığı Mutabakatı’nın iyi anlaşılması, Birleşik Krallık’ın göçe yönelik politikalarının ve göçle mücadele çabasının kavranmasına katkı sağlayacaktır.

4. Sığınma Ortaklığı Mutabakatı

Birleşik Krallık ve Ruanda arasında 13 Nisan 2022 tarihinde imzalanan, 14 Nisan 2022 tarihinde kamuoyuna ilan edilen Sığınma Ortaklığı Mutabakatı çerçevesinde, yasal ve yasa dışı göç arasındaki dengesizliğin giderilmesi hedeflenmiş ve böylelikle, imzacı tarafların mültecilerin ve göçmenlerin korunması noktasında benimsediği uluslararası taahhütlerin güçlendirilmesi amaçlanmıştır (GOV.UK, 2022a; GOV.UK, 2022b). Birleşik Krallık ve Ruanda, belirledikleri bu temel amaç doğrultusunda, ikili bir sığınma ortaklığı oluşturarak yasa dışı göçle mücadeleye katkıda bulunmak istediklerini açıkça beyan etmişlerdir. Oluşturulan ikili sığınma ortaklığı kapsamında, Birleşik Krallık’ın finansal olarak da destekleyeceği Ruanda, beş yıl¹² süreyle Birleşik Krallık tarafından sığınma talebi “kabul edilemez” olan sığınmacıların transferini kabul etmeyi ve gelen kişilerin sığınma başvurularını değerlendirmeyi kabul etmiştir (GOV.UK, 2022a; GOV.UK, 2022b; GOV.UK, 2022d).

¹¹ Vatandaşlık ve Sınırlar Yasası, Birleşik Krallık’a yasa dışı girişleri caydırma, insan kaçakçılığı şebekelerini dağıtma ve Birleşik Krallık’ta bulunma hakkı olmayan kişilerin sınır dışı edilme sürecini hızlandırma amacı taşımaktadır.

¹² Söz konusu Mutabakat, 5 yıllık sürenin bitmesini takiben talep durumunda yenilenebilecektir.

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesi uyarınca uluslararası hukukun bağlayıcı kaynaklarından biri konumunda olan uluslararası antlaşmalar, anlaşma, pakt, deklarasyon, mutabakat vb. gibi farklı şekillerde de adlandırılabilir (bkz. Acer ve Kaya, 2014: 54-57). Diğer taraftan, imzacı tarafların karşılıklı taahhütler içeren metinlerin uluslararası bağlayıcılık doğurmasını istemedikleri durumlarda, kullandıkları terminolojiye dikkat ederek, onları "antlaşma" olarak adlandırmamayı özellikle tercih ettikleri de görülmektedir (bkz. Bayrak, 2021). Birleşik Krallık hükümeti tarafından antlaşma uygulamaları ve prosedürüne ilişkin olarak yayımlanan belgede de görüldüğü üzere, bu çalışmanın odak noktasını oluşturan mutabakatlar da "antlaşma" olarak adlandırılmayarak, açık bir şekilde uluslararası bağlayıcılıktan uzak olarak tesis edilen ve belirli bir terminolojiye dayanarak hazırlanan uluslararası taahhütler içeren metinler niteliğindedir (bkz. GOV.UK, 2022j). Bu belgeye göre mutabakatlar, genel olarak, sık değişen hükümetlerin bulunması ya da ele alınan konuların teknik konular olması durumunda antlaşmalara tercih edilmektedir (bkz. GOV.UK, 2022j).

Birleşik Krallık ve Ruanda arasında imzalanan Sığınma Ortaklığı Mutabakatı, adından da anlaşılabilir üzere, "antlaşma" kategorisinde değildir. Hatta, bir antlaşmanın doğuracağı uluslararası yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla söz konusu mutabakatın uluslararası hukukta bağlayıcılığının bulunmadığı metin içerisinde açıkça ifade edilmiştir (bkz. GOV.UK, 2022a, Fıkra 1.6). Mutabakat metnine göre, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı Birleşik Krallık ve Ruanda arasındaki imzalanmıştır ve tarafların verdikleri taahhütlere uymaları üçüncü kişiler ya da taraflarca herhangi bir mahkemede dava konusu edilemeyecektir (bkz. GOV.UK, 2022a, Fıkra 2.2). Ayrıca, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı detaylı incelendiğinde, "mutabakat" adının kullanılmasının yanında tarafların imzaladıkları metin genelinde özel bir terminoloji kullanılarak yasal olarak bağlayıcı yükümlülükler oluşturulmasından kaçındıkları da dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı uyarınca Ruanda, sığınmacıların taleplerini değerlendirirken, onların 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü ile birlikte uluslararası hukuk çerçevesinde tanınan haklarını Ruanda'nın iç hukuk sistemi uyarınca sağlamayı ve sığınma talepleri karara bağlananlardan mülteci olarak tanınanların ya da bir şekilde korunmaya ihtiyaç duyanların Ruanda'ya yerleştirilmesini; mülteci olarak tanınmayanların ise, uygun bir şekilde sınır dışı edilmesini sağlamayı taahhüt etmiştir (GOV.UK, 2022a). Bu anlamda, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı ile 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü arasında bir ilişki kurulmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Zira söz konusu mutabakatın tarafları olan Birleşik Krallık ve Ruanda bu beyanlarıyla sığınmacıların uluslararası hukuk çerçevesinde tanınan haklarını koruma altına aldıklarını ifade etmek istemişlerdir.

Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'na göre, Ruanda'ya yerleştirilen göçmenlerin yeni bir hayata başlamaları için gerekli olan eğitim, istihdam, barınma, sağlık, güvenlik vb. gibi tüm ihtiyaçları Ruanda tarafından karşılanacaktır. Diğer taraftan, koruma talepleri reddedilenlere ise, Ruanda'da göçmen olarak kalma, kendi ülkelerine geri dönme ya da ikamet hakları olan üçüncü bir ülkeye gitme şansı verilecek ve bir daha Birleşik Krallık'a geri dönme hakkı tanınmayacaktır (GOV.UK, 2022b).

Sığınma Ortaklığı Mutabakatı kapsamında Ruanda'ya yerleştirilebilecek kişi sayısı konusunda herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır (bkz. GOV.UK, 2022b). Öte yandan, mutabakatın imzalandığı gün yayımlanan BBC haberine göre, Ruanda alt yapısı itibarıyla aynı anda yaklaşık 100 kişi için yeterli olabilecek ve yılda toplamda 500 kişinin taleplerini karşılayabilecek konaklama kapasitesine sahiptir (BBC NEWS, 2022). Birleşik Krallık içişleri

Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada ise, Ruanda'nın başlangıçta 200 kişilik kapasiteye sahip olduğu; ancak sığınmacı transferi başladıktan sonra bu sayının artırılmasının planlandığı ifade edilmiştir (Gower vd., 2022). Ruanda resmî makamları da daha fazla kapasitesi olduğunu bildirmekle birlikte, 5 yıllık deneme süreci boyunca 1000 sığınmacıyı kabul edebileceğini belirtmiştir (BBC NEWS, 2023a). Bu bağlamda, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı metninde Ruanda'ya gönderilecek kişi sayısına ilişkin resmî bir kısıtlama olmamasına rağmen, Ruanda'nın kabul edebileceği kişi sayısının kapasitesiyle kısıtlı görülmektedir.

Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'na göre, Ruanda'ya 1 Ocak 2022 itibarıyla Birleşik Krallık'a yasa dışı yollarla gelenlerin yanı sıra, güvenli olarak nitelendirilen üçüncü ülkelerden tehlikeli ya da uygunsuz yöntemlerle gelenler ve Birleşik Krallık'ta izinsiz bulunanlar da gönderilebilecektir (GOV.UK, 2022b). Bununla birlikte, bu uygulamanın bazı istisnaları bulunmaktadır. İlk istisna, Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan politika belgesinde de belirttiği üzere, "refakatsiz sığınma talebinde bulunan çocuklar"dır. Buna göre, refakatsiz sığınma talebinde bulunan çocuklar dışında her yaşta insan Ruanda'ya gönderilebilecektir (GOV.UK, 2022c). Öte yandan, AB vatandaşları da bu mutabakatın kapsamı dışındadır (bkz. Gower vd., 2022: 15, 17). İlave olarak, Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre, gönderilmesi güvenli ya da uygun olmayan hiç kimse Ruanda'ya gönderilmeyecektir (GOV.UK, 2022b). Dahası, geri-göndermeme ilkesi dolayısıyla, Birleşik Krallık'a sığınma talebinde bulunan Ruanda vatandaşlarının da Ruanda'ya gönderilemeyecek kişiler arasında olduğu unutulmamalıdır.

Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın detayları genel olarak değerlendirildiğinde, Ruanda'ya gönderilen sığınmacılar karşısında Birleşik Krallık'ın herhangi bir yasal sorumluluğunun kalmayacağı ve sığınma başvurularının yalnızca Ruanda makamlarına yapılabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca, Ruanda'ya yaptıkları sığınma başvurusu uygun görülen ya da korumaya ihtiyacı bulunduğu kanaat getirilen kişiler, Ruanda'ya yerleştirilecekler ve burada koruma altına alınacaklardır. Bu da esasında Birleşik Krallık'a iltica etmek isteyen kişilere burada sığınma hakkı verilmeyerek, sığınma taleplerinin değerlendirilmesi için binlerce kilometre uzaklıktaki bir Doğu Afrika ülkesi olan Ruanda'ya gönderilecekleri ve sığınma taleplerinin olumlu karşılanması halinde dahi Birleşik Krallık'a geri dönemeyecekleri gerçeğini gözler önüne sermektedir. Bu bakımdan, Birleşik Krallık'ın Sığınma Ortaklığı Mutabakatı aracılığıyla iltica sorumluluklarını Ruanda'ya tamamıyla devretme girişimi içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

5. Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın Kamuoyuna İlanı ve Tarafların Açıklamaları

Birleşik Krallık ve Ruanda, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı kapsamında, yasa dışı göçün yarattığı sorunlarla mücadele noktasında yasa dışı göçü caydırmak, zulümden kaçan ya da savunmasız durumdaki insanlar için güvenli ve yasal yollar sunmak ve daha adil ve insancıl bir sığınma sistemi oluşturmak gibi kalıcı çözümler üretebilmek adına birlikte çalışacaklarını ve aralarındaki iş birliğini güçlendireceklerini ifade etmişlerdir (GOV.UK, 2022a).

Birleşik Krallık hükümet yetkililerine göre, Ruanda ile yapılan Sığınma Ortaklığı Mutabakatı yasa dışı göçle mücadelede küresel anlamda önemli bir adım, bir ilk niteliğindedir (bkz. BBC NEWS, 2022; GOV.UK, 2022d; GOV.UK, 2022e; Sabin, 2022). Ayrıca, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı ile tesis edilen ortaklık, Birleşik Krallık iltica sistemine erişimin ihtiyaca dayalı olması bağlamında baskı, zulüm ve zorbalıktan güvenli ve yasal yollardan kaçanlar için, yani gerçekten savunmasız olanlar için koruma sağlarken; yasa dışı göçü caydırma görevi görerek sistemin suistimalini önleme mekanizması gibi işleyecektir (GOV.UK, 2022d). Dahası, Birleşik

Krallık İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre, söz konusu mutabakat çerçevesinde Ruanda ile kurulan bu ortaklık, işlevselliğini yitirmiş olan Birleşik Krallık iltica sistemini düzeltmek için onlarca yıldır yapılan en kapsamlı reform niteliğindedir (GOV.UK, 2022b). Başbakan Johnson da Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın insani ve ahlaki yönlerini gündeme getirerek, mutabakat vasıtasıyla ülkeye gelmek isteyen kişilerin güvenli ve yasal yolları seçmeye teşvik edileceklerini ifade etmiştir (bkz. Rojas, 2022). Bu çerçevede, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı yalnızca küçük teknelerle ya da kamyonlarla ülkeye gelen kişileri kapsamasa da Birleşik Krallık hükümet yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda, ülkeye küçük teknelerle ya da kamyonlarda gizlenmiş olarak tehlikeli ya da yasa dışı yollardan giren kişilere özellikle referans verildiği (bkz. GOV.UK, 2022b; GOV.UK, 2022d) dikkat çekmektedir. Bu konjonktürde değerlendirildiğinde, Birleşik Krallık yetkililerinin yaptıkları resmî açıklamalarda, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı yasa dışı göçle mücadele açısından örnek ve aynı zamanda küresel anlamda öncü bir girişim olarak sunmanın yanı sıra, gerçek sığınmacıların taleplerine hizmet edecek olan ve bir anlamda toplumsal fayda sağlayan bir mekanizma olarak takdim ettikleri görülmektedir.

Küreselleşen dünyada her ne kadar devletlerin egemenliği sorgulanır hale gelse de mültecileri ilgilendiren konular devletlerin giderek daha da aktif bir şekilde faaliyet gösterdiği konuların başında gelmektedir. Öyle ki, özellikle Batılı devletler karşı karşıya kalınan krizlerin de etkisiyle refah devletine yük olmakla suçlanan mültecilere karşı daha sert politikalar izlemekte ve böylelikle meşruluklarını sağlamaya çalışmaktadırlar (Basok, 1996). Johnson'un Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı kamuoyuna açıklarken verdiği demeç bu çerçevede incelendiğinde, onun söz konusu mutabakatın toplumsal faydalarını ve insancıl yönlerini vurgulayarak bu mutabakatı ulusal ve uluslararası kamuoyunun gözünde meşrulaştırmaya çalıştığı ortadadır. Johnson, kontrolsüz göçün refah devleti ve ulusal sağlık hizmetleri üzerinde yoğun talep oluşturduğuna değindiği konuşmasında, okulların, konutların ve alt yapı hizmetlerinin sürdürülemez bir baskıya maruz kaldığını ileri sürerek, bu durumun Birleşik Krallık'a yasal yollardan gelmeye çalışan kişiler aleyhinde olduğunu ifade etmiştir. Johnson'a göre, ayrıca, mevcut sığınma sisteminin insan kaçakçıları tarafından suistimal edilmesi, daha iyi bir yaşam arayışı ve yeni bir başlangıç umuduyla Birleşik Krallık'a gelen ve gerçekten savunmasız durumda olan mültecilere yardım ve destek ulaştırma kapasitesini düşürmekte ve kamuoyunun sisteme olan inancını azaltmaktadır. Dolayısıyla, kontrollü göç hedefinin, söz konusu sistemle birlikte sürdürülemeyeceği ortadadır (GOV.UK, 2022e). Benzer bir şekilde, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı imzalayan İçişleri Bakanı Patel de Birleşik Krallık sığınma sistemine erişimin ihtiyaca dayalı olması gerektiğini belirttiği konuşmasında, mevcut sistemin suistimal edildiğine değinmiş (GOV.UK, 2022d) ve böylelikle söz konusu mutabakatı meşrulaştırmak istemiştir. Refah devleti açısından, göçmen, mülteci ve sığınmacıların, refah devletinin sağladığı hizmetlere erişime meşru hakları yokmuş gibi algılandığı göz önünde bulundurulduğunda (Huysmans, 2000: 767), Birleşik Krallık'a kontrolsüz bir şekilde gelen göçmenleri refah sistemi üzerinde bir yük olarak konumlandıran Johnson ve Patel'in bu konuşmaları, Birleşik Krallık'ta etkileri uzun yıllardır hissedilen refah şovenizminin bir dışa vurumu olarak kabul edilebilir.

Bu noktada, Johnson ve Patel'in Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı kamuoyunun gözünde meşrulaştırmak amacıyla yaptığı bu konuşmaların Birleşik Krallık'ta 2016 yılında gerçekleştirilen AB referandumuna giden süreçte Brexit yönünde yürütülen kampanya kapsamında benimsenen söylemlere benzerlik gösterdiğini belirtmek gerekir. Öyle ki Brexit'i

savunan kesim, göç konusunda gerçekleşen tartışmalar sırasında, AB'nin mevcut göç politikalarını eleştirirken, Brexit kararı alınması durumunda Birleşik Krallık'ın göçün kontrolü konusunda AB'ye devrettiği egemenliğini geri kazanarak, kendi ihtiyaçları doğrultusunda, kendi göç sistemini oluşturabileceğini ve böylece kamu hizmetleri üzerindeki mevcut baskıyı azaltabileceğini vurgulamışlardır (bkz. Sepli, 2022: 187-199). Brexit yanlıları, bu çerçevede, Brexit için verilecek oyların sınırların kontrolünün geri kazanılmasıyla birlikte Birleşik Krallık'a ekonomik, güvenlik, kültürel, insani vb. gibi pek çok açıdan fayda sağlayacağını ileri sürmüşlerdir.

Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın imzalanması sonrasında yapılan açıklamalar ve Brexit için yürütülen kampanya sırasında benimsenen söylemler arasındaki benzerlik ve her iki durumda da göçün kontrol edilmesi gerektiğine dair vurgunun ön planda olması, göç konusunun Birleşik Krallık için ne kadar hassas bir konumda olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Bununla birlikte, Brexit kampanyası sırasında ele alınış biçimi bakımından, çoğunlukla, yasal göçün-AB göçü-; Ruanda ile imzalanan Sığınma Ortaklığı Mutabakatı kapsamında ise, yasa dışı göçün gündem maddesi olduğunun altını önemle çizmek gerekir.

Yasa dışı göçün kontrol edilmesi gerektiğine dair vurgu ve Brexit kararı ile Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın meşrulaştırılma çabaları arasındaki bağlantı, yukarıda yer verilen açıklamalarda olduğu gibi, Patel'in söz konusu mutabakatın gerekliliğine ilişkin yaptığı konuşmasında da açıkça görülmektedir. Patel, "İngiliz halkının paramızın, yasalarımızın ve sınırlarımızın kontrolünü geri almak için oy verdiği değişiklikleri gerçekleştirmek üzere harekete geçmekten geri durmayacağım" (Sabin, 2022) diyerek, AB referandumunda verilen Brexit oyları ve bunun göç ile ilişkisine açıkça atıfta bulunmuştur. Patel, böylelikle, Birleşik Krallık halkının verdiği Brexit kararı ve Sığınma Ortaklığı Mutabakatı arasında bağlantı kurarak, söz konusu mutabakatın halkın taleplerine cevap veren yönüne dikkat çekmek istemiştir. Patel, yazılı olarak yaptığı bir başka açıklamada ise, yasa dışı göç konusunda gerekli önlemlerin alınmaması durumunda maliyetlerin ve can kayıplarının artacağını belirterek, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın toplumun çıkarlarına hizmet ettiğini ifade etmek istemiştir (GOV.UK, 2022f).

Birleşik Krallık'ta Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın pozitif olarak sunumuna ve Brexit kararı aracılığıyla meşrulaştırılma girişimlerine ek olarak, İçişleri Bakanlığı tarafından farklı zamanlarda yapılan açıklamalarda, Ruanda'nın "göçmenlere kucak açan ve onlarla bütünleşen" (GOV.UK, 2022d) ve "mültecileri destekleme ve entegre etme konusunda güçlü deneyime sahip" (GOV.UK, 2022b) bir devlet olarak tanımlandığı dikkat çekmektedir. Burada, Ruanda'nın Birleşik Krallık'ın iltica sorumluluklarını devredeceği devlet olmasının tartışma yarattığını belirtmek gerekir. Bu tartışmaların odağında, Ruanda'nın Birleşik Krallık'tan daha yoksul bir devlet olarak kendisine devredilen sorumlulukların altından nasıl kalkacağı sorusu ve benimsediği iltica sistemi ile genel koşullarının uygunsuzluğu konuları bulunmaktadır (Gower vd., 2022: 19). Nitekim, Ruanda'nın insan hakları konusundaki sicili ve göçmenlere yönelik olarak uyguladığı politikalar incelendiğinde çok da olumlu bir izlenim oluşmamaktadır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2022 yılında yayımladığı raporda, Ruanda hükümetinin muhalif sesleri bastırma yönünde politikalar izlediği ve bu amaçla siyasi muhalefet, sivil toplum ve medyayı kısıtladığı; muhalefet eden ya da yaşam tarzını uygun bulmadığı kişileri keyfi olarak göz altına aldığı, tutukladığı ya da tehdit ettiği belirtilmiştir (bkz. Human Rights Watch, 2022). Uluslararası Af Örgütü'nün Birleşik Krallık Mülteci ve Göçmen Hakları Direktörü de Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın ilan edilmesini takiben benzer eleştirilerini dile getirirken,

Ruanda'nın insan hakları konusundaki kötü siciline değinmiş ve Birleşik Krallık hükümetini mevcut iltica sistemine zarar vermekle suçlamıştır (Amnesty International UK, 2022). Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı tarafından Ruanda'ya ilişkin yayımlanan bilgi notunda ise, her ne kadar Ruanda'da kişilerin cinsiyet kimlikleri ve ifadelerinde bir takım hoşgörüsüzlükle karşılandıkları ve ifade özgürlüğü konusunda bazı kısıtlamalara maruz kaldıkları vurgulansa da bunun Ruanda'ya gönderilecek kişiler için ciddi bir risk oluşturmadığı ifade edilmiştir (GOV.UK, 2022h). Ruanda'nın kendi vatandaşlarına yasa dışı muamelede bulunan ve baskı uygulayan bir devlet olduğunun Birleşik Krallık resmî makamları tarafından dahi kabul edildiği düşünüldüğünde, insan hakları uygulamaları açısından sorunlu bir devlet olarak nitelendirilebilecek Ruanda'nın göçmenlere nasıl kucak açacağı ve onlarla nasıl bütünleşeceği sorusu akıllara gelmektedir.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2022 yılında yayımladığı rapor çerçevesinde, Ruanda'nın göç politikaları konusundaki sicilinin de olumlu seyretmediğini vurgulamak gerekir. Öyle ki, söz konusu raporda mülteciler ve sığınmacılar açısından bakıldığında, Ruandalı mülteci ve sığınmacılara Ruanda hükümeti tarafından baskı uygulandığı ve hatta Afrika'da bulunan Ruandalı mülteci ve sığınmacıların ortadan kayboldukları, Ruanda'ya geri gönderildikleri ya da öldürüldükleri ifade edilmiştir (bkz. Human Rights Watch, 2022). İlaveten, Birleşik Krallık Uluslararası İnsan Hakları Elçisi Rita French'in Haziran 2021'de Ruanda için Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizması'na ilişkin yaptığı konuşma da Ruanda'nın benimsediği göç politikalarının sorunlu yapısını ortaya koyması bakımından önemlidir. French, Ruanda'nın insan ticaretiyle mücadele konusunda tavsiyelere uyduğunu; ancak hükümetin transit merkezlerinde tutulanlar da dahil olmak üzere insan ticareti mağdurlarının taranması, tespit edilmesi ve bu kişilere destek sağlanması yönündeki tavsiyeleri desteklememesinin hayal kırıklığı yarattığını belirtmiştir (GOV.UK, 2021b). Genel olarak değerlendirmek gerekirse, Ruanda'nın insan hakları sicili, göçle mücadele politikaları kapsamında mülteci ve sığınmacılara yönelik benimsediği tutumu ve Birleşik Krallık yetkililerinin dahi Ruanda'nın göç konusundaki uygulamalarına yönelik eleştiri yönelttiği göz önünde bulundurulduğunda, Ruanda'nın "göçmen dostu" olarak ön plana çıkartılmasının, Birleşik Krallık'ın Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı meşrulaştırma girişimi olduğunu ve mutabakata yöneltilen ve yöneltilecek olan eleştirileri bertaraf etme amacına hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

Son olarak, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın kamuoyuna ilanı sırasında Ruanda'nın benimsediği tutuma değinmek gerekirse, Ruanda hükümet yetkililerinin de Birleşik Krallık yetkililerinin açıklamalarına benzer açıklamalarda bulunarak söz konusu mutabakatı meşru kılma girişimi içerisinde oldukları söylenebilir. Ruanda hükümet yetkilileri, öncelikli olarak, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın sığınmacıların ve göçmenlerin güvenliği ve refahına öncelik vermesi bağlamında küresel bir yönü olduğunu vurgulamışlardır (bkz. GOV.UK, 2022d). Ruandalı yetkililer, ayrıca, söz konusu mutabakat kapsamında, sığınmacılara Ruanda yasaları çerçevesinde tam koruma sağlanmasının yanında onların istihdam, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetlere eşit erişim haklarının da güvence altına alınacağını ifade etmişlerdir (BBC NEWS, 2022). Dahası, Birleşik Krallık yetkililerinin yaptığı açıklamalarla örtüşür şekilde, Ruanda hükümet yetkililerinin de Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı sığınmacıların haklarının korunması bakımından küresel anlamda atılmış bir adım ve sığınmacılar adına toplumsal fayda sağlayacak bir girişim olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın taraflarının yaptıkları bu açıklamalar, bu mutabakatın tartışmaya açık olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

6. Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın Uygulanmasına Yönelik Eleştiriler ve Engeller

Her ne kadar gerek Birleşik Krallık gerekse Ruanda hükümet yetkilileri tarafından Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın insancıl yönleri ve gerçekten savunmasız durumda olan göçmenler için faydaları ön plana çıkartılsa da BMMYK'nın da ifade ettiği gibi, söz konusu mutabakat, göçün yönetiminin dışsallaştırılması bakımından, Birleşik Krallık tarafından talepleri değerlendirilmeyen "sığınmacıların ve onlarla ilgili yükümlülüklerin Ruanda'ya ihraç edilmesi" (UNHCR, 2022a) anlamını taşımaktadır. Nitekim Birleşik Krallık, 1951 Sözleşmesi'ne ve bağlı 1967 Protokolü'ne taraftır ve bu bağlamda ülkeye gelen kişilerin sığınma taleplerini değerlendirmek ve süreç sonuçlanana kadar bu kişilere koruma sağlamak yükümlülüğündedir. İlaveten, Birleşik Krallık sığınma sistemine göre, ülkeye gelen sığınmacılar, sığınma hakkı elde edip etmeyeceklerini bekledikleri sırada, barınma ve nakit para desteği alabilecekleri gibi, sağlık hizmetlerinden ve okul çağındaki çocukları için ücretsiz eğitim imkanından da faydalanabileceklerdir (bkz. GOV.UK, t.y.). Bu bağlamda, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı uyarınca, Birleşik Krallık tarafından Ruanda'ya gönderilecek sığınmacılar karşısında Birleşik Krallık'ın herhangi bir yasal sorumluluğunun kalmayacak olması Birleşik Krallık'ın uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerini tümüyle Ruanda'ya devretme çabasının bir göstergesidir ve esasında yasal olarak problemlidir. Dahası, Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı Ruanda'ya gitmek üzere seçilecek kişilerin hangi kriterler çerçevesinde belirleneceğine ilişkin net bir açıklamada bulunmamaktadır (Sen vd., 2022: 166) ve bir önceki bölümde de değinildiği üzere Ruanda insan hakları uygulamaları ve göçmenlere yönelik benimsediği politikalar dolayısıyla kötü bir sicile sahiptir. Sığınma Ortaklığı Mutabakatı tüm bu gerekçelerden ötürü eleştirilerin odağındadır.

Gerek Birleşik Krallık gerekse Ruanda'nın 1951 Sözleşmesi'ne ve bağlı 1967 Protokolü'ne taraf olması bakımından, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'na yönelik ilk eleştirilerden birinin BMMYK'dan gelmesi çok da şaşırtıcı değildir. BMMYK tarafından Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın kamuoyuyla paylaşıldığı gün yapılan açıklamada, söz konusu mutabakatın, Birleşik Krallık'ın iltica sorumluluklarını Ruanda'ya devretmesi bağlamında uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçındığının bir göstergesi olduğu ve bu çerçevede uluslararası mülteci rejimini tehdit ettiği ifade edilmiştir. Hatta bu nedenle, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın 1951 Sözleşmesi'nin "ruhuna aykırı" olduğu da belirtilmiştir (UNHCR, 2022a). BMMYK, Birleşik Krallık ve Ruanda arasındaki mutabakatın yasallığına yönelik olarak yaptığı açıklamada da Sığınma Ortaklığı Mutabakatı kapsamında uygulanacak iltica politikasının gerekli şartları sağlamadığı yönünde görüş bildirilirken, söz konusu mutabakatın 1951 Sözleşmesi'nin ruhuna aykırı olduğu fikrini yinelemiştir (UNHCR, 2022b). BMMYK, resmî web sitesinde yaptığı açıklamaların yanı sıra, resmî Twitter hesabından da savaş, çatışma ve zulümden kaçan kişilerin "bir eşya gibi ticaretinin yapılamayacağını ve yurt dışına gönderilemeyeceğini" ifade ederek, Birleşik Krallık'ın koruma talebinde bulunan kişiler için sığınma temin etme yükümlülüğünün bulunduğunu hatırlatmış ve bu yeni politikaya karşı olduğunu açıkça ifade etmiştir (UNHCR, 2022c).

Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'na uluslararası siyaset sahnesinde BMMYK dışından da eleştiriler gelmiştir. Örneğin, AB İçişleri Komiseri olarak görev yapan Ylva Johansson, Birleşik Krallık'ın sığınmacıların iltica süreçlerine dair sorumluluğunu Ruanda'ya devretmesi bağlamında Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı "insancıl olmamakla" eleştirmiştir (Rojas, 2022). Göç Politikaları Enstitüsü ise, göç yönetimini dışsallaştırdığı ve bu bağlamda Danimarka gibi diğer Avrupa devletlerine örnek olabileceği iddiasıyla Sığınma Ortaklığı Mutabakatı karşısında

görüş bildirmiştir. Enstitü, ayrıca, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan koruma sistemini zedelediğini ve taraf devletlerin 1951 Sözleşmesi'nden doğan yükümlülüklerinden belirli bir bedel karşısında kurtulabilecekleri algısını oluşturduğunu savunmuştur (Beirens ve Davidoff-Gore, 2022).

Sığınma Ortaklığı Mutabakatı yalnızca uluslararası arenada değil Birleşik Krallık ulusal siyaset sahnesinde de gerek Muhafazakâr Parti gerekse muhalefet partileri tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiriler çerçevesinde, uygulanacak politikanın yasallığı, etik boyutu, etkinliği ve maliyeti gündeme taşınmıştır (bkz. Gower, vd., 2022). Sığınma Ortaklığı Mutabakatı, siyasi partiler dışında, Birleşik Krallık'ta faaliyet gösteren yardım kuruluşları, sığınmacıların haklarını savunan sivil toplum örgütleri ve sığınmacı avukatları tarafından da eleştirilmiştir (bkz. Gower, vd., 2022). Bu kapsamda, 150'den fazla sivil toplum örgütü birleşerek Birleşik Krallık Başbakanı ve İçişleri Bakanına yazdıkları mektupta, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı referans göstererek Birleşik Krallık hükümetini göç konusunda benimsedikleri "insanlık dışı ve etik olmayan" politikaları bir kenara bırakmaya davet etmişlerdir. Ruanda'nın insan hakları konusundaki kötü siciline ve göçmenlere yönelik politikalarına da değinilen bu mektupta, Ruanda'nın sığınma talebinde bulunmak için güvenli bir devlet olarak takdimindeki tezatlık vurgulanmış ve tesis edilen sığınma ortaklığının, en nihayetinde, daha çok kişinin hayatını riske atacağı ifade edilmiştir (Bail for Immigration Detainees, 2022). Bu noktada, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın taraflardan yalnızca Birleşik Krallık'ta değil Ruanda'da da eleştirilmesini belirtmek gerekir. Ruandalı muhalif politikacılar, söz konusu mutabakatı, Ruanda'nın öncelikli olarak Ruandalı sığınmacıların sorunlarına odaklanması gerektiğini ve Birleşik Krallık gibi refah düzeyi yüksek olan devletlerin ise, göç konusundaki uluslararası yükümlülüklerine uymaları gerektiğini ifade ederek eleştirmişlerdir (Ssuuna ve Burke, 2022).

Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın imzalanmasını takiben Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, 1 Haziran 2022 tarihinde Ruanda'ya gönderilecek ilk gruptaki kişilere resmî olarak yer değiştirme talimatlarının verilmeye başlandığı ve 14 Haziran 2022 tarihinde ise Ruanda'ya gidecek ilk uçağın kalkmasının planlandığı ilan edilmiştir (GOV.UK, 2022i). Ancak, bu sırada Sığınma Ortaklığı Mutabakatı karşısında itirazlar artmış ve yapılan başvuru sonucunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Irak vatandaşı olan ve Birleşik Krallık'a sığınma talebinde bulunan 1 kişinin Ruanda'ya gönderilmesi konusunda tedbir kararı alınmasıyla birlikte, yaklaşık 7 sığınmacıyı daha Ruanda'ya taşıyacak olan 14 Haziran 2022 tarihindeki uçuş iptal edilmiştir (European Court of Human Rights, 2022; Lee ve Faulkner, 2022). Yaşanan bu gelişmeler ve Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın hukuka aykırı olduğunu savunan "Asylum Aid" adlı yardım kuruluşu başta olmak üzere (bkz. Asylum Aid, t.y.), 4 kuruluş ve 11 bireysel talep sahibinin açtığı dava üzerine Birleşik Krallık'ta yasal argümanları yeniden değerlendiren Yüksek Mahkeme, 19 Aralık 2022 tarihinde verdiği kararla Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın yasal olduğunu onaylamıştır (bkz. Gower vd., 2022: 39-40). Yüksek Mahkeme'nin yasallık kararı Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı'nın Ruanda ile sığınma ortaklığı politikasına yönelik açılan davayı kazanması anlamına gelse de söz konusu karar, tartışmaları yeni bir boyuta taşımıştır. Bu çerçevede, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı eleştiren kesim tarafından mutabakatın yasallığı ve Ruanda'nın sığınmacılara karşı uyguladığı politikalar gerekçe gösterilerek yasallık kararına da itiraz edilmiştir (bkz. Taylor, 2023a). Son olarak, 29 Haziran 2023 tarihinde ise, Yargıtay tarafından Ruanda'nın benimsediği iltica sistemi bağlamında "güvenli" bir devlet olmadığı gerekçe gösterilerek Sığınma Ortaklığı

Mutabakatı'nın hukuka aykırı olduğu karara bağlanmıştır. Ayrıca, tesis edilen sığınma ortaklığının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin işkence ve insanlık dışı muameleyi yasaklayan 3. maddesine de aykırı olduğu ifade edilmiştir. Bu karar üzerine Birleşik Krallık hükümet yetkilileri tarafından yapılan açıklamalar ise, Yargıtay kararına Yüksek Mahkeme nezdinde itiraz edileceği yönünde olmuştur (bkz. BBC NEWS, 2023a; Gregory ve Seddon, 2023). Sonuç itibarıyla, karşı karşıya kalınan yasal engellerin de etkisiyle Birleşik Krallık Ruanda arası sığınmacı transferi henüz gerçekleşebilmiş değildir.

7. Sonuç

Bu çalışmada, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı Birleşik Krallık perspektifinden incelenmiş ve söz konusu mutabakatın Birleşik Krallık'ın göç politikaları çerçevesindeki yeri ve önemi araştırılmıştır. Çalışmada ilaveten, mülteci ve sığınmacılara ilişkin yasal düzenlemeler bağlamında ele alınan Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın Birleşik Krallık'ın uluslararası yükümlülükleriyle uyumlu olup olmadığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, Birleşik Krallık'ın göçün kontrol edilmesi ve azaltılması yönündeki uzun vadeli hedefi çerçevesinde, uluslararası yasal yükümlülükleriyle çelişir şekilde kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ve Ruanda ile Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nı imzaladığı sonucuna varılmıştır.

Göç, ekonomik sorunların, egemenlik, siyaset, güvenlik, kamu hizmetleri vb. gibi alanlardaki sorunlarla birleşmesi sonucunda ulus devletler tarafından istenmeyen bir olgu olarak belirlemekte ve kontrol altına alınmak istenilmektedir. Birleşik Krallık da uzun yıllar boyunca göçü kontrol alma hedefini benimsemiş devletlerden biri olarak siyaset sahnesindeki yerini almıştır. Özellikle, 2010'lu yıllardan itibaren göçe yönelik izlediği sınırlandırıcı politikalarla dikkat çeken Birleşik Krallık'ın bu tutumu AB ile olan ilişkilerinde dahi belirleyici bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Birleşik Krallık'ta AB üyeliğinin oylandığı referanduma giden süreçte Brexit için yürütülen kampanya ve bunun da ötesinde referandum sonucunda alınan Brexit kararının ardındaki dinamiklerin en önemlilerinden birinin göç olması, göç konusunun Birleşik Krallık siyasetindeki yerini ortaya koymasından önemlidir. Bununla birlikte, Birleşik Krallık'ın göçle mücadelesi Brexit kararı alınarak AB üyeliğinin sonlandırılması sonrasında da bitmemiş, Birleşik Krallık hükümeti Brexit süreci sonrasında da göç ve göçün kontrolüne yönelik yeni politikalar geliştirmiştir ve geliştirmeye de devam etmektedir¹³. Birleşik Krallık'a yasa dışı yollarla göç eden kişilerin caydırılması amacıyla 2022 yılında Ruanda ile imzalanan Sığınma Ortaklığı Mutabakatı da bu politikalar kapsamında değerlendirilebilir. Birleşik Krallık'ın göç konusunda benimsediği politikalar çerçevesinde değerlendirildiğinde, Ruanda ile yapılan Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın, Birleşik Krallık açısından göçün ve dolayısıyla ülkeye kimin gelip hangi şartlar altında kalmaya devam edebileceğinin kontrol edilmesi ve azaltılması yönündeki uzun vadeli hedefe hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Bu da Birleşik Krallık'ın Sığınma Ortaklığı Mutabakatı çerçevesinde iltica sorumluluklarını neden Ruanda'ya devretmek istediğini anlaşılır kılmaktadır.

Göç, göçmenler için her ne kadar daha iyi bir yaşam için umut vadeden bir eylem olsa da pek çok riski de beraberinde getirmektedir. Öyle ki, her yıl milyonlarca insan çoğunlukla yasa dışı yollarla sınırların ötesine geçmeye çalışırken hayatlarını kaybetmektedir. Buna, modern ulus devletler tarafından sınır kontrollerinin giderek daha fazla sıklaştırılması nedeniyle bulunduğu topraklardan yaşadığı zulüm korkusu dolayısıyla ayrılmak için yasa dışı yollarla

¹³ Son olarak, hükümetin iltica sistemi üzerindeki yükü hafifletmek amacıyla yasa dışı yollarla Birleşik Krallık'a gelen kişileri "Bibby Stockholm" adlı mavnaya yerleştirme planı gündemdedir (bkz. BBC NEWS, 2023b).

başvuran sığınmacılar ve mülteciler de dahildir. Uluslararası Göç Örgütü'nün "Kayıp Göçmenler Projesi" kapsamında yayımladığı son verilere göre, 2021 yılında Avrupa sınırları içerisindeki göç yolları olarak da tanımlanan Manş Denizi, Beyaz Rusya-AB sınırı ve Batı Balkanlar güzergahını kullandıkları sırada hayatını kaybeden göçmen sayısı 132'dir ve 45 ölüm¹⁴ ile bu sayının yaklaşık %34'ünü Manş Denizi'ni geçmeye çalışırken hayatını kaybeden kişiler oluşturmaktadır (Bkz. International Organization for Migration, 2021). Söz konusu olanın insan hayatı olması bağlamında tek bir göçmen kaybı dahi önemliyken, Manş Denizi'nden geçişleri sırasında hayatını kaybeden göçmenlerin oranı, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın gerek Birleşik Krallık gerekse Ruanda tarafından ön plana çıkartılmaya çalışılan insancıl yönlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Zira Sığınma Ortaklığı Mutabakatı, insan kaçakçılarının ve dolayısıyla göç sırasında yaşanan kayıpların önlenilebileceği ve gerçekten savunmasız durumda olan kişilerin korunmasının sağlanabileceği argümanına dayandırılarak kamuoyuna sunulmuştur.

Diğer taraftan, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın uluslararası hukuka aykırı olan ve Birleşik Krallık'ın yasal yükümlülükleriyle çelişen yönleri de ortadadır. Öyle ki, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın 1951 Sözleşmesi'ne ve bağlı 1967 Protokolü'ne uygunluğu tartışmaya açıktır ve söz konusu mutabakat bu nedenle eleştiri toplamaktadır. Çalışmanın, "Kavramsal Çerçeve: Göç Olgusu, Tanım ve Kategorizasyon" başlıklı bölümünde de belirtildiği gibi, uluslararası koruma talebinde bulunan kişilerin iltica taleplerinin değerlendirilmesi noktasında devletler arasında transfer düzenlemeleri yapılabilmeyle birlikte, BMMYK rehber ilkelerine göre, 1951 Sözleşmesi'ne taraf bir devletin transfer düzenlemeleri aracılığıyla iltica sorumluluklarını yerine getirmekten kısmen ya da tümüyle kaçınma girişiminde bulunması hukuka uygun değildir. Birleşik Krallık'ın Sığınma Ortaklığı Mutabakatı kapsamında Ruanda'ya sığınmacı transfer etme girişimiyle birlikte, Ruanda ile iltica süreçlerinin yönetimi konusunda yük paylaşımında bulunmaktan ziyade Ruanda'ya yük transferi gerçekleştirmeyi hedeflediğini söylemek mümkündür. Sığınma Ortaklığı Mutabakatı uyarınca, Birleşik Krallık'tan Ruanda'ya gönderilecek sığınmacılar başvurularını Ruanda'ya yapacaklar ve Birleşik Krallık'ın bu sığınmacılar karşısında hiçbir yasal sorumluluğu kalmayacaktır. Hatta, bu kişilerden sığınma başvuruları olumlu sonuçlananlar dahi Birleşik Krallık'a geri dönemeyeceklerdir. Bu bağlamda, Birleşik Krallık'ın mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin uluslararası düzenlemelere taraf olması dolayısıyla doğan iltica alanındaki sorumluluklarını Ruanda'ya tümüyle transferi, onun yasal ve uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınma girişiminin bir göstergesi niteliğindedir ve bu yönüyle hukuka aykırıdır. Ayrıca, 1951 Sözleşmesi ve bağlı 1967 Protokolü'nün 31. maddesine göre, sığınmacıların yasa dışı olarak tanımlanmasının yasal olarak mümkün olmadığına da altını çizmek gerekir. Nitekim, yasa dışı yollarla dahi olsa baskı ve zulümden kaçarak varış ülkelerine gelen kişilerin uluslararası hukuk uyarınca sığınma talep etme hakkı bulunmaktadır. İlaveten, Ruanda'nın sığınmacı transferleri açısından uygunluğu da onun insan hakları ve mülteci hakları konusundaki kötü sicili nedeniyle tartışmalıdır. Zaten zulüm korkusuyla koruma arayışı içerisinde girmiş kişilerin, aslında şartların çok da uygun olmadığı Ruanda'ya gönderilmeleri yeni sorunları da beraberinde getirebilecektir. Bunların da ötesinde, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın nasıl ve kimler üzerinde uygulanacağına ilişkin belirsizlik de sürmektedir. Belirtilen tüm bu gerekçeler dolayısıyla, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı yasal, insani ve etik boyutlarıyla problemlidir.

¹⁴ Göç sırasında meydana gelen ölüm vakalarıyla ilgili düzenli kayıt tutan makamların sayıca azlığı dolayısıyla mevcut verilerin gerçek sayıları yansıtmayabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalar incelendiğinde, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'na yönelik eleştirilere ve itirazlara cevap olarak, mutabakatın gerek ulusal gerekse uluslararası hukuka uygun olduğunun ve Birleşik Krallık'ın yasal ve uluslararası sorumluluklarıyla çelişmediğinin ifade edildiği görülmektedir (GOV.UK, 2022b). Hatta bu çerçevede, Avustralya tarafından geçmişte uygulanan deniz aşırı iltica politikalarına atıfta bulunularak Sığınma Ortaklığı Mutabakatı haklı gösterilmek istenilmiştir (bkz. GOV.UK, 2022b; Gower vd., 2022). Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'nın savunulması noktasında, tüm bunlara ek olarak, Yüksek Mahkeme'nin vermiş olduğu yasallık kararı da hükümet yetkileri tarafından referans olarak gösterilmektedir (Taylor, 2023b). Dahası, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı gerek Birleşik Krallık gerekse Ruanda hükümetleri tarafından göçle küresel mücadelede atılmış öncü bir adım olarak sunulmaktadır.

Bununla birlikte, Sığınma Ortaklığı Mutabakatı'na yönelik sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için söz konusu mutabakatın uygulanarak, sığınmacıların Ruanda'ya gönderilmesi ve bunun sonuçlarının uzun vadede takip edilerek, analiz edilmesi gereklidir. İlaveten, sığınmacılar ve mülteciler özelinde göçmenler için gerekli olan, hareketliliğin, yasal, güvenli ve düzenli bir biçimde gerçekleşebilmesi ve iyi tasarlanmış ortak politikalar aracılığıyla yönetilebilmesidir. Bu bağlamda, göçmenlerin karşılaştıkları sorunlarla mücadelede uzun vadede kalıcı çözümler üretebilen, insanların buldukları toprakları terk etmelerine neden olan sorunların kaynağına inen ve etkin bir biçimde işleyen bir yönetim mekanizmasına ihtiyaç olduğu açık bir şekilde ortadadır.

Kaynakça

- Acer, Y.; Kaya, İ. (2014), Uluslararası Hukuk: Temel Ders Kitabı, 5.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Amnesty International UK (2022), "UK: Banishing people seeking asylum to Rwanda is "appalling"", <https://www.amnesty.org.uk/press-releases/uk-banishing-people-seeking-asylum-rwanda-appalling>, (Erişim: 13.07.2023).
- Asylum Aid (t.y.), "Rwanda Policiy- Our Legal Fight to Prevent Injustice", <https://www.asylumaid.org.uk/what-we-do/rwanda-litigation>, (Erişim: 13.07.2023).
- Basok, T. (1996), "Refugee Policy: Globalization, Radical Challenge, or State Control?", Studies in Political Economy, C.50, S. 1: 133-166.
- Başkan, B; Mehmet E. K. (2022), "Sunuş", Uluslararası Göç ve Mültecilik, (Ed. B. Başkan ve M. E. Kula), Siyasal Kitapevi: Ankara: 11-14.
- Bayrak, M. E. (2021), "Uluslararası Hukukta Bağlayıcılık Meselesi: Mutabakat Muhtırası", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 29, S. 3: 1623-1657.
- Beirens, H.; Davidoff-Gore, S. (2022), "The UK-Rwanda Agreement Represents Another Blow to Territorial Asylum", <https://www.migrationpolicy.org/news/uk-rwanda-asylum-agreement>, (Erişim: 10.07.2023).
- Bail for Immigration Detainees (2022), "BID and 150+ organisations oppose plans to send people seeking asylum to Rwanda", <https://www.biduk.org/articles/bid-and-150-organisations-oppose-plans-to-send-people-seeking-asylum-to-rwanda->, (Erişim: 10.07.2023).
- BBC NEWS (2022), "One-way ticket to Rwanda for some UK asylum seekers", <https://www.bbc.com/news/uk-politics-61097114>, (Erişim: 23.03.2023).
- BBC NEWS (2023a), "What is the UK plan to send asylum seekers to Rwanda?", <https://www.bbc.com/news/explainers-61782866>, (Erişim: 13.07.2023).
- BBC NEWS (2023b), "Inside Bibby Stockholm: On board barge housing asylum seekers", <https://www.bbc.com/news/uk-66270811>, (Erişim: 29.08.2023).
- Cameron, David (2015), "EU reform: PM's letter to President of the European Council Donald Tusk", <https://www.gov.uk/government/publications/eu-reform-pms-letter-to-president-of-the-european-council-donald-tusk>, (Erişim: 08.03.2021).
- "Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees" (2010). <https://www.unhcr.org/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees> (Erişim: 13.07.2023).
- De Haas, H.; Castles, S.; Miller, M.J. (2020), The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, 6. Baskı, Basingstoke: Macmillan.
- EIGE (t.y.), "Feminization of migration", <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1132>, (Erişim: 29.08.2023).
- Eurobarometer (t.y.), "Trend lines, European Commission trend lines: Main issues at (OUR COUNTRY) level", <https://europa.eu/eurobarometer/about/other>, (Erişim: 09.07.2023).
- European Court of Human Rights (2022), "The European court grants urgent interim measure in case concerning asylum seeker's imminent removal from the UK to Rwanda", <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7359967-10054452>, (Erişim: 13.07.2023).
- Evans, G.; Mellon, J. (2015), "Immigration and Euroscepticism: the rising storm", <https://www.theguardian.com/news/datablog/2015/dec/18/immigration-euroscepticism-rising-storm-eu-referendum>, (Erişim: 09.07.2023).
- Evans, G.; Mellon, J. (2019), "Immigration, Euroscepticism, and the rise and fall of UKIP", Party Politics, C.25, S.1: 76-87.
- Gil-Bazo, M-T. (2015), "Asylum as a General Principle of International Law", International Journal of Refugee Law, C.27, S.1: 3-28.
- GOV.UK (t.y.), "Asylum support: What you'll get", <https://www.gov.uk/asylum-support/what-youll-get>, (Erişim: 13.07.2023).

GOV.UK (2021a), "New Plan for Immigration: legal migration and border control strategy statement 2021 (accessible web version)", <https://www.gov.uk/government/publications/new-plan-for-immigration-legal-migration-and-border-control/new-plan-for-immigration-legal-migration-and-border-control-strategy-statement-accessible-web-version#fn:1>, (Erişim: 10.07.2023).

GOV.UK (2021b), "UN Human Rights Council: Universal Periodic Review Adoption- Rwanda", <https://www.gov.uk/government/speeches/un-human-rights-council-universal-periodic-review-adoption-rwanda>, (Erişim: 18.06.2023).

GOV.UK (2022a), "Memorandum of Understanding between the government of the UK and the Government of the Republic of Rwanda", <https://www.gov.uk/government/publications/memorandum-of-understanding-mou-between-the-uk-and-rwanda>, (Erişim: 23.03.2023).

GOV.UK (2022b), "Factsheet: Migration and Economic Development Partnership", <https://homeofficemedia.blog.gov.uk/2022/04/14/factsheet-migration-and-economic-development-partnership/>, (Erişim: 03.04.2023).

GOV.UK (2022c), "Migration and Economic Development Partnership", <https://www.gov.uk/government/publications/migration-and-economic-development-partnership-with-rwanda>, (Erişim: 03.05.2023).

GOV.UK (2022d), "World first partnership to tackle global migration crisis", <https://www.gov.uk/government/news/world-first-partnership-to-tackle-global-migration-crisis> (Erişim: 31.03.2023).

GOV.UK (2022e), "PM speech on action to tackle illegal migration: 14 April 2022", <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-speech-on-action-to-tackle-illegal-migration-14-april-2022> (Erişim: 03.04.2023).

GOV.UK (2022f), "Migration and economic development partnership: ministerial direction", <https://www.gov.uk/government/publications/migration-and-economic-development-partnership-ministerial-direction>, (Erişim: 23.03.2023).

GOV.UK (2022g), "Borders Act to overhaul asylum system becomes law", <https://www.gov.uk/government/news/borders-act-to-overhaul-asylum-system-becomes-law> (Erişim: 10.07.2023).

GOV.UK (2022h), "Guidance: Country policy and information note: Rwanda, assessment, May 2022 (accessible)", <https://www.gov.uk/government/publications/rwanda-country-policy-and-information-notes/country-policy-and-information-note-rwanda-assessment-may-2022-accessible>, (Erişim: 13.07.2023).

GOV.UK (2022i), "First migrants set for Rwanda to be given final notice", <https://www.gov.uk/government/news/first-migrants-set-for-rwanda-to-be-given-final-notice> (Erişim: 13.07.2023).

GOV.UK (2022j), "Treaties and MOUs: Guidance on Practice and Procedures", <https://www.gov.uk/government/publications/treaties-and-mous-guidance-on-practice-and-procedures> (Erişim: 30.08.2023).

GOV.UK (2023), "Official Statistics: Irregular migration to the UK, year ending December 2022", <https://www.gov.uk/government/statistics/irregular-migration-to-the-uk-year-ending-december-2022/irregular-migration-to-the-uk-year-ending-december-2022>, (Erişim: 04.03.2023).

Gower, M.; Butchart, P.; Mcinney, C.J. (2022), "The UK- Rwanda Migration and Economic Development Partnership", <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9568/>, (Erişim: 11.07.2023).

Gregory, J; Seddon, S. (2023), "Rwanda policy: Government committed to deportation plan- Braverman", <https://www.bbc.com/news/uk-66051292>, (Erişim: 13.07.2023).

Güler, A. "Mülteci Sorunu ve 1951Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme: Siyasi Gerçeklik ve Normatif Düzen İkilemi", Uluslararası İlişkiler, C.13, S.51:41-61.

Human Rights Watch (2022), "World Report 2022: Rwanda Events of 2021", <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/rwanda#780257>, (Erişim: 18.06.2023).

Huysmans, J. (2000), "The European Union and the Securitization of Migration", *Journal of Common Market Studies*, C.38, S.5: 751-777.

International Organization for Migration (2021), "Missing Migrant Project: Annual Regional Overview – Europe (Ocak-Aralık 2021)", <https://missingmigrants.iom.int/sites/g/files/tmzbdl601/files/publication/file/MMP%20annual%20regional%20overview%202021%20Europe.pdf>, (Erişim: 03.04.2023).

Lee, J.; Faulkner, D. (2022), "Rwanda asylum flight cancelled after legal action", <https://www.bbc.com/news/uk-61806383>, (Erişim: 13.07.2023).

Rojas, J-P. F. (2022), "Migrant crossings: PM defends Rwanda Plan as "the morally right thing to do", <https://news.sky.com/story/migrant-crossings-royal-navy-to-take-over-operational-command-in-channel-from-today-12589851>, (Erişim: 10.07.2023).

Sabin, L. (2022), "First group of migrants to be told this week they could be deported to Rwanda", <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/rwanda-deportation-migrants-uk-b2075096.html>, (Erişim: 04.04.2023).

Sen, P.; Crowley, G.; Arnel, P.; Katona, C.; Pillay, M.; Waterman, L. Z.; Forrester, A. (2022), "The UK's exportation of asylum obligations to Rwanda: A challenge to mental health, ethics and the law", *Medicine, Science and the Law*, C.62, S.3:165-167.

Sepli, Ayçe (2022), "Birleşik Krallık'ta Avrupa Şüpheçiliği: 2016 Avrupa Birliği Referandumunu", Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.

Sironi, A.; Bauloz, C.; Emmanuel, M. (2019), *International Migration Law: Glossary on Migration*, International Organization for Migration (IOM): Geneva.

Ssuuna, I; Burke, J. (2022), "Rwandan opposition criticises deal to accept UK's asylum seekers", <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/14/rwandan-opposition-criticises-deal-to-accept-uks-asylum-seekers>, (Erişim: 13.07.2023).

Swales, K. (2016), "Understanding the Leave Vote", <https://natcen.ac.uk/our-research/research/understanding-the-leave-vote/>, (Erişim: 17.05.2019).

Şemşit, S. (2018), "Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış", *Yönetim ve Ekonomi*, C.25, S.1:269-289.

Taylor, D. (2023b), "Judges urged to block Home Office plans to send refugees to Rwanda", <https://www.theguardian.com/uk-news/2023/apr/27/judges-urged-to-block-home-office-plans-to-send-refugees-to-rwanda>, (Erişim: 13.07.2023).

Taylor, D. (2023b), "Proposed UK laws are labelling refugees as criminals, says European report", <https://www.theguardian.com/world/2023/may/25/proposed-uk-laws-are-labelling-refugees-as-criminals-says-european-report>, (Erişim: 13.07.2023).

Teney, C.; Lacewell, O. P.; De Wilde, P. (2014), "Winners and losers of globalization in Europe: attitudes and ideologies", *European Political Science Review*, C.6: 575-595.

The Electoral Commission (2016), "The 2016 EU referendum: Report on the 23 June 2016 referendum on the UK's membership of the European Union", <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/report-23-june-2016-referendum-uks-membership-european-union>, (Erişim: 10.07.2023).

Ulusal İstatistik Ofisi (2020), "Dataset: Long-term international migration 2.00, citizenship, UK", <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/longterminternationalmigration200citizenshipuk>, (Erişim: 09.07.2023).

UNHCR (t.y.), "UNHCR master glossary of terms", <https://www.unhcr.org/glossary>, (Erişim: 06.03.2023).

UNHCR (2011), "The 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol", <https://www.unhcr.org/about-us/background/4ec262df9/1951-convention-relating-status-refugees-its-1967-protocol.html>, (Erişim: 03.04.2023).

UNHCR (2013), "Guidance Note on bilateral and/or multilateral transfer arrangements of asylum-seekers", <https://www.refworld.org/docid/51af82794.html>, (Erişim: 15.07.2023).

UNHCR (2016), ““Refugees” and “Migrants”- Frequently Asked Questions (FAQs)”, <https://www.unhcr.org/news/stories/refugees-and-migrants-frequently-asked-questions-faqs>, (Erişim: 13.04.2023).

UNHCR (2022a), “UN Refugee Agency opposes UK plan to export asylum”, <https://www.unhcr.org/news/press/2022/4/62585e814/un-refugee-agency-opposes-uk-plan-export-asylum.html> (Erişim: 23.03.2023).

UNHCR (2022b), “UNHCR Analysis of the Legality and Appropriateness of the Transfer of Asylum Seekers under the UK-Rwanda arrangement”, <https://www.unhcr.org/62a317d34>, (Erişim: 03.04.2023).

UNHCR (2022c), https://twitter.com/Refugees/status/1514699018500292617?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetemb ed%7Ctwtterm%5E1514699018500292617%7Ctwgr%5Eee60ac16b05657167f3ce79ffb34d98312e191d2%7Ctw con%5Es1_c10&ref_url=https%3A%2F%2Ftr.euronews.com%2F2022%2F04%2F15%2Fbm-ingiltere-nin-duzensiz-gocmenleri-ruanda-ya-gonderme-plan-na-kars-c-kt, (Erişim: 23.03.2023).

UNHCR (2023a), “Global Trends: Forced Displacement in 2022”, <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022>, (Erişim: 17.06.2023).

United Nations Instraw (2007), “Feminization of Migration”, Gender, Remittances and Development, Working Paper 1, https://www.renate-europe.net/wp-content/uploads/2014/01/Feminization_of_Migration-INSTRAW2007.pdf, (Erişim: 29.08.2023).

United Nations Network on Migration (2018), “The principle of non-refoulement under international human rights law”, <https://migrationnetwork.un.org/resources/principle-non-refoulement-under-international-human-rights-law>, (Erişim: 13.04.2023).

UK Parliament (2010), “Controlling Migration: Volume 519: debated on Tuesday 23 November 2010”, <https://hansard.parliament.uk/Commons/2010-11-23/debates/10112333000003/ControllingMigration#contribution-101123330001>, (Erişim: 09.07.2023).

Uygun, A. G. (2022), “Birleşik Krallık’ın Sığınma Politikası: Birleşik Krallık- Ruanda Sığınma Mutabakatı”, (Ed. Seyfettin Aslan, Ömer Taylan ve Ahmet Vedat Koçal), Siyasal Bağlamda Dijitalleşme ve Göç Çalışmaları, Sonçağ Akademi: Ankara: 137-154.

Ünlütürk-Ulutaş, Ç.; Kalfa, A. (2009), “Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri,” Fe Dergi: Feminist Eleştiri, C: 1, S:2: 13-28, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/62734/13174.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Erişim: 29.08.2023).

Vasilopoulou, S. (2016), “UK Euroscepticism and the Brexit Referandum”, The Political Quarterly, C.87, S.2: 219-227.

Vote Leave (2016a), “Michael Gove: ‘The Facts of Life Say Leave’”, http://www.voteleavetakecontrol.org/michael_gove_the_facts_of_life_say_leave.html, (Erişim: 08.04.2021).

Vote Leave (2016b), “Restoring public trust in immigration policy - a points-based non-discriminatory immigration system: Statement by Michael Gove, Boris Johnson, Priti Patel, and Gisela Stuart”, http://www.voteleavetakecontrol.org/restoring_public_trust_in_immigration_policy_a_points_based_non_discriminatory_immigration_system.html, (Erişim: 08.04.2021).

Vote Leave (2016c), “Vote Leave for a Fairer Britain”, http://www.voteleavetakecontrol.org/vote_leave_for_a_fairer_britain.html, (Erişim: 02.02.2023).

Weis, P. (1982), “The Development of Refugee Law”, Michigan Journal of International Law, C.3, S.1: 27-42.

Extended Summary

An Assessment of the Memorandum of Understanding between the United Kingdom and Rwanda for the Provision of An Asylum Partnership Arrangement in the Context of the United Kingdom's Immigration Policies

In a globalized and increasingly interconnected world, migration, which is experienced at an increasing rate, speed and diversity, has emerged as an undesirable phenomenon for nation-states as a result of the combination of economic problems with problems in areas such as sovereignty, politics, security, culture, public services, etc., and is sought to be controlled. It can be said that the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (United Kingdom-UK) is one of the states that have adopted the goal of controlling and reducing migration for many years in the political realm. In the UK, this goal has emerged as a decisive factor even in its relations with the European Union (EU), especially since the 2010s. Indeed, immigration was one of the most important dynamics behind the Leave campaign and the Brexit decision that was taken at the EU referendum held in the UK on 23 June 2016. Moreover, the UK's commitment to control migration did not come to an end after the Brexit process, and the UK has continued to develop new policies to control and mitigate migration. The Memorandum of Understanding (MoU) between the UK and the Republic of Rwanda (Rwanda) for the provision of an asylum partnership arrangement, which was signed on 13 April 2022 to deter illegal migrants, can also be considered among these policies.

In this context, this study aims to examine the MoU, which includes commitments on migration. This study considers the lack of relevant studies and the fact that the existing studies address the subject from different perspectives (see Sen et al., 2022; Uygun, 2022). In this study, the MoU between the UK and Rwanda is examined both in the context of the legal regulations on refugees and asylum seekers and the UK's immigration policies. In that regard, understanding the UK's perspective is highly significant. The main research questions of this study are what the significance of the MoU in the context of the UK's migration policies and whether it is compatible with the UK's legal and international obligations. The primary argument of the study is that the UK has signed the MoU by pursuing its own interests and thereby served its long-term goal of controlling migration.

The MoU is part of the UK-Rwanda Partnership on Migration and Economic Development. The main objective of the MoU is to strengthen the UK's and Rwanda's international commitments to the protection of refugees and migrants (GOV.UK, 2022a). In this regard, the MoU includes some commitments to establishing a bilateral asylum partnership between the UK and Rwanda and transferring persons arriving in the UK illegally, dangerously, or through unnecessary means to Rwanda for asylum processing.

Within the framework of the asylum partnership, Rwanda, which will be financially supported by the UK, has agreed to accept the transfer of asylum seekers whose asylum claims are declared "inadmissible" by the UK for a period of 5 years and to assess their asylum claims (GOV.UK, 2022a; GOV.UK, 2022b; GOV.UK, 2022d). According to the MoU, as of 1 January 2022, those who arrived in the UK illegally, as well as those who arrived by dangerous or unnecessary means from safe third countries and those who are in the UK without authorization, can be removed to Rwanda (GOV.UK, 2022b). In considering the claims of asylum seekers, Rwanda has committed to ensure that their rights recognized under the Convention Relating to the Status of Refugees (1951 Convention) and its 1967 Protocol and international law are respected in accordance with Rwanda's domestic legal system and that those who are recognized as refugees or in need of some form of protection will be resettled in Rwanda while those who are not recognized as refugees will be deported in an appropriate manner (GOV.UK, 2022a).

The 1951 Convention and its 1967 Protocol define the concept of refugee and provide a global legal framework for what kind of legal protection, rights and support refugees can benefit (see UNHCR, 2011). While the primary responsibility for providing protection to asylum-seekers and processing and considering their claims belongs to the receiving state of asylum-seeker; bilateral or multilateral transfer arrangements can be made for the asylum processing. Nevertheless, according to the United Nations High Commissioner for Refugees' guidelines, such transfer arrangements would not be lawful if they exhibit the effort of the signatory states of the 1951 Convention to relieve itself of their asylum responsibilities fully or partially (UNHCR, 2013). In this respect, even though both the UK and Rwandan government officials claim that the MoU is a pioneering step to tackling global migration and asylum problems and emphasize its humanitarian aspects, the UK's transfer of its responsibilities to Rwanda is an indication that the UK is avoiding fulfilling its legal and international obligations.

As human lives are at stake, even the loss of a single migrant is important. On the other hand, the aspects of the MoU that are not comply with international law are also evident. Indeed, the compliance of the MoU with the 1951 Convention and its 1967 Protocol is questionable. The UK seeks to transfer, rather than share, the burden of asylum processing with Rwanda through the establishment of asylum partnership. Moreover, given that every refugee is an asylum-seeker at the outset and that every people who flees oppression and persecution, even illegally, are legally entitled to seek asylum in destination countries, it is also unlawful to describe asylum-seekers as illegal. Furthermore, Rwanda's appropriateness for asylum transfers is doubtful due to its bad records on human and refugee rights. Additionally, there remains uncertainty about how and on whom the MoU will be implemented. From this perspective, it becomes evident why the MoU has been subject to criticism and opposition not only in its legal but also in its humanitarian, ethical, and other dimensions. In this conjuncture, it is possible to argue that the UK's intention to transfer asylum seekers to Rwanda, although problematic in terms of legal, humanitarian, and ethical dimensions, serves the UK's long-term goal of controlling and reducing migration.